

Streszczenie

Początki czasopiśmiennictwa w Kościele luterańskim w Polsce sięgają połowy XIX wieku. Spośród stosunkowo dużej liczby wydawanych w tym okresie tytułów, największym uznaniem cieszył się *Zwiastun Ewangeliczny*, założony w 1853 r. w Warszawie, przez ks. Leopolda Otto. Choć po II wojnie światowej trzykrotnie zmieniono jego tytuł, to jednak przez cały czas było to jedyne czasopismo ogólnokościelne. Brak innych periodyków tego typu był związany z socjalistycznym ustrojem politycznym naszego kraju i funkcjonującą w nim cenzurą.

Razem ze zmianami w Polsce po roku 1989, modyfikacji uległ nie tylko stosunek Państwa do Kościoła, ale również do wydawania prasy. Wskutek tego, dość powszechnie zaczęły ukazywać się parafialne gazetki. O bardzo dużym zapotrzebowaniu na nie świadczy fakt, że na 133 parafie luterańskie w Polsce, 98 z nich w różnych okresach powołało do życia (samodzielnie lub w kooperacji z innymi) swoje informatory.

Przedmiotem niniejszej rozprawy jest analiza ewangelickiej prasy parafialnej, która wydawana była w latach 1989-2017 przez różne parafie Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP. Wyjściowym zagadnieniem problemu badawczego była odpowiedź na pytanie: „Które parafie wydawały swoje biuletyny?”, co w pierwszej fazie wyznaczało kierunek prowadzonych badań. Przyjęto przy tym następujące metody badawcze: wywiad kwestionariuszowy oraz wywiad swobodny. W miarę pozyskiwania informacji o wydanych biuletynach i równoczesnego ich gromadzenia, wszystkie dane wpisywano do specjalnych, powiązanych ze sobą, arkuszy kalkulacyjnych MS Excel oraz do bazy danych MS Access. W następnej kolejności wykorzystano metodę analizy zawartości, która pozwoliła na gruntowne przypatrzienie się poszczególnym tytułom i wydanym w ich ramach zeszytom.

Niniejsza rozprawa jest pierwszą tego typu próbą badawczą, która podejmuje zweryfikowanie całej (w tym zakresie) przestrzeni Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce. Zgromadzono i opracowano 4.256 zeszytów, o łącznej objętości 102.416 stron. Do tej pory, w niewielkim zakresie, temat zaprezentowania informatorów podjęto na łamach *Zwiastuna* w latach 1993 i 1994, kiedy to oprócz pokazania pierwszej strony danego biuletynu, w wielkim skrócie podano podstawowe informacje na jego temat. Badanie biuletynów było też realizowane na łamach kwartalnika diecezjalnego *Ewangelik*, przez Jadwigę A. Badurę, która w latach 2007-2008, w ramach cyklu *Ewangelickie biuletyny*

parafialne sześć z nich poddała analizie. W roku 2016 Wisława Bertman ponownie podjęła się opisania kwartalnika *Ewangelik* za lata 2003-2009.

W rozdziale pierwszym zostały przedstawione podstawowe informacje o Kościele Ewangelicko-Augsburskim w RP: zwięzły rys historyczny, ustrój oraz jego struktura terytorialna.

W drugim rozdziale zaprezentowano krótki zarys historii czasopiśmiennictwa ewangelickiego w Polsce. Przybliżono też obowiązujące od 1989 r. przepisy, normujące ukazywanie się czasopism w polskim Kościele luterańskim. Ponadto, zostały przedstawione zasady tworzenia biuletynów kościelnych. Pozwala to na poznanie (jeszcze przed konkretną analizą omawianych czasopism) zasad ich redagowania i składu, a tym samym – dokonanie samodzielnej oceny zaprezentowanych czasopism.

Rozdział trzeci jest najobszerniejszy – co wynika z ilości materiału badawczego. Aby ułatwić orientację w tak wielkiej liczbie czasopism, rozdział ten został podzielony na siedem podrozdziałów. W pierwszych sześciu omówione zostały biuletyny wydawane przez parafie należące do jednej z sześciu diecezji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, wg kolejności alfabetycznej. W siódmym podrozdziale przedstawiono czasopisma wydawane z myślą o młodzieży. Te zostały pogrupowane jako inicjatywy ogólnopolskie, diecezjalne i parafialne. W celu lepszej percepcji omawianego tematu oraz umożliwienia czytelnikowi wyobrażenia sobie badanych czasopism, zdecydowano się na każdorazowe ilustrowanie tekstu grafikami, przedstawiającymi pierwszą stronę wybranych numerów.

Zakończenie zawiera podsumowanie pracy oraz wnioski. Integralną częścią tej pracy jest wykaz wszystkich zebranych i zbadanych informatorów.

Z przeprowadzonych badań wynika, że działalność wydawnicza parafii luterańskich w Polce była prowadzona na bardzo szeroką skalę, zwłaszcza w odniesieniu do możliwości diasporalnego Kościoła. Działalność ta prowadzona jest głównie w większych parafiach, które dysponują zarówno możliwościami finansowymi, jak też potencjałem ludzkim (osoby piszące i pomagające w przygotowaniu gazetki do druku). W związku powszechnym dostępem do internetu i nowymi sposobami informowania o różnych wydarzeniach za pośrednictwem własnej strony internetowej, jak również Facebooka czy Twittera, część parafii przemodeleowała formę komunikacji z parafianami z formy papierowej na elektroniczną. Wskazać należy, że jest to tendencja ogólnoświatowa, w którą wpisuje się również polski Kościół luterański. Okres dynamicznego rozwoju luterańskiej prasy

regionalnej w Polsce w formie drukowanej uznać można za wydarzenie o charakterze przeszłym.

Bibliografia w „Źródłach niepublikowanych” zawiera wykaz osób, od których pozyskano dane do „Kwestionariusza wywiadu”, w odniesieniu do poszczególnych czasopism natomiast „Źródła publikowane” zawierające wykaz wybranych artykułów z badanych czasopism i ich poszczególnych zeszytów. Oprócz tego znajdują się również „Opracowania”, wykorzystane w części teoretycznej tej dysertacji oraz wykaz internetowych stron kościelnych, na których zamieszczone są niektóre parafialne gazetki w wersji PDF.

Praca zawiera dwa aneksy. W jednym pokazany jest (wspomniany już) „Kwestionariusz wywiadu”, a drugi – wykaz skrótów diecezji i parafii, przyporządkowanych diecezjom i parafiom luterańskim, a wykorzystanych podczas gromadzenia danych w wersji elektronicznej.

bs. Alfred Borodz

Summary

The beginnings of periodicals in the Lutheran Church in Poland date back to the mid-nineteenth century. From among the relatively large number of titles published in this period, the greatest recognition was enjoyed by *Zwiastun Ewangeliczny*, founded in 1853 in Warsaw by pastor Leopold Otto. Although after the Second World War, its title was changed three times, it was the only general church magazine until 1989. The lack of other periodicals of this type was related to the socialist political system of our country and its censorship.

With the changes in Poland after 1989, not only the attitude of the State towards the Church, but also publishing of the press underwent a modification. As a result, parish newspapers were quite common. A great demand for them is emphasised by the fact that out of 133 Lutheran parishes in Poland, 98 in various periods published (independently or in cooperation with others) their parish magazines.

The subject of this dissertation is an analysis of the parish evangelical press, which was issued in 1989-2017 by various parishes of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in the Republic of Poland. The starting point of the research problem was the answer to the question: "Which parishes published their bulletins?" It determined the direction of the research in the first phase. The following research methods were adopted: questionnaire interview and free interview. As information about the bulletins was issued and collected at the same time, all data was entered into special, interrelated MS Excel spreadsheets and to the MS Access database. Next, the method of content analysis was applied, which allowed for a thorough look at individual titles and notebooks issued within their framework.

The following dissertation is the first research attempt of this type, which undertakes the verification of the entire (in this respect) space of the Evangelical Church of the Augsburg Confession in Poland. Some 4,056 notebooks were collected and analysed, with a total volume of 102,166 pages. So far, to a small extent, the topic of presenting parish magazines was taken up in *Zwiastun* in 1993 and 1994, when apart from showing the first page of a given bulletin, basic information about it was briefly presented. The study of bulletins was also carried out in the diocesan quarterly *Ewangelik*, by Jadwiga A. Badura, who in the years 2007-2008, as part of the series Evangelical parish bulletins, analysed six of them. In 2016, Wiślawa Bertman again undertook to describe the quarterly *Ewangelik* for the years 2003-2009.

The first chapter presents basic information about the Evangelical Church of the Augsburg Confession in the Republic of Poland: a concise historical outline, the political system and its territorial structure.

The second chapter presents a brief outline of the history of evangelical periodicals in Poland. Also, the regulations governing the publication of magazines in the Polish Lutheran Church, which have been in force since 1989, have been discussed. In addition, the rules for creating church bulletins have been presented. It allows the reader to get familiar (even before a specific analysis of the discussed periodicals) with the rules of their editing and composition, and thus - make an independent assessment of the presented magazines.

The third chapter is the most extensive - which results from the amount of research material. To facilitate orientation in such a large number of magazines, this chapter has been divided into seven subchapters. The first six discussed in alphabetical order bulletins issued by parishes belonging to one of the six dioceses of the Evangelical-Augsburg Church in the Republic of Poland. The seventh subchapter presents magazines published for young people. These have been grouped as national, diocesan and parish initiatives. In order to better perceive the discussed topic and to enable the reader to imagine the studied periodicals, it was decided to always illustrate the text with graphics representing the first page of selected issues.

The conclusion contains a summary of the work and conclusions. An integral part of this work is a list of all collected and examined parish magazines.

The conclusion of the research shows that the publishing activity of Lutheran parishes in Poland was conducted on a very large scale, especially in relation to the diasporal character of the Church. This activity is mainly conducted in larger parishes, which have both financial and human potential (people who write articles as well as helper in preparing of newspapers for printing). Due to the widespread access to the Internet and the new method of informing about various events via their own website, as well as Facebook or Twitter, a big part of the parishes has remodeled the form of communication with parishioners from paper to electronic form. Let it be pointed out that this is a global trend in which also the Polish Lutheran Church is present. The period of the dynamic development of the Lutheran regional press in Poland in printed form can be considered as a past event.

The bibliography in "Unpublished sources" contains a list of persons from whom data for the "Questionnaire of the interview" was obtained, in relation to a particular magazine. "Published sources" contain a list of selected articles from the studied periodicals and their individual notebooks. In addition, there are also "Studies", used in the theoretical part of this dissertation and a list of church websites on which some parish newsletters in the PDF version are posted.

The work contains two annexes. One shows (already mentioned) the "Questionnaire of the interview" and the second - a list of abbreviations of the dioceses and parishes, assigned to the Lutheran dioceses and parishes, and used during the collection of data in the electronic version.

bs. Alfred Borodin